

rodih. Posamezne točke in faze slovenskega obreda takorekoč lušči iz meglene lupine in razlaga njih pravni in kulturni pomen. Vse to razkazovanje in dokazovanje je tako obširno razpleteno, da ne kaže na tem pičlo odmerjenem prostoru omenjati podrobnosti.

Učene razprave višek je hipoteza, da je vsa ceremonija ob knežjem kamenu le uvajanje tujega (nemškega) vladarja v narodno zvezo koroških Slovencev in da se je ta obred uvedel šele, ko je domači vojvodski rod odmril, ko je nemški kralj poveril deželo kot fevd novemu (nemškemu) knezu. Puntschart in drugi pred njim so mnenja, da se je ta ceremonija že vršila, ko so gospodovali v deželi še dedni domači vojvode, Goldmann pa to domnevo zavrača, češ, da bi bilo to obredovito vmeščanje pri dednem nasledništvu nezmisljeno. Šele ko so inorodni vojvode prevzeli oblast v deželi, je bilo svečano in pomembno vmeščanje utemeljeno. „Das Drama der Fürstenstein-Ceremonie basiert auf dem Gegensatz zwischen der slovenischen Volksgemeinschaft und dem deutschen Fürsten“ — tako sklepa Goldmann na str. 244. Jezik, ki se je rabil pri tej svečanosti, je mogel biti edino slovenski, torej tisti jezik, ki ga je govoril narod, sprejemajoč medse inorodnega nemškega vojvodo.

I. W.

Krit. Jahresbericht über die Fortschritte der roman. Philologie (Annuaire critique des Progrès de la Philologie romane) hg. v. Karl Vollmüller. Bd.: 5, Heft: 3. V tem zvezku navedenega poročila je omenjenih v odstavku, ki se bavi o vplivu romanskih jezikov na sosedna slovanska narečja, tudi nekoliko naših učenjakov, ki so razpravljali zlasti v Matičnih letopisih enaka vprašanja. Posebno simpatično pa se spominja Vollmüller, izpod čigar peresa je potekel dotični sestavek, dotičnih del vseučilišnega profesorja dr. Karla Streklja. Morda napoti ta opazka naše jezikoslovce, da si natančneje pogledajo omenjeni Vollmüllerjev spis.

—i—

Pentologija. Hrvatski kraljevi (924—1102). Prvi dio: Tomislav, Historija u 5 čina. Napisao Stjepan Miletić. U Zagrebu 1902. Naklada „Matice hrvatske“. 8°. 295. str.

Znani dramatski pesnik St. Miletić se je namenil opisati zgodovino hrvatskih kraljev v celi vrsti dram, katerih prvi del je pričujoča knjiga. Povod temu podjetju je izrek Napoleonov, da stoji z nekega stališča tragedija nad povestjo, ki se nikdar tako silno ne prijema srca in duše in nikdar ne deluje obenem na toliko ljudi kakor drama. V „Proslovu“ toži historik, stoječ na Solinskem polju (pri Spletu), da se nahaja tako malo povestnih svedočanstev za sijajna dela hrvatskih junakov pod domačimi kralji. K njemu pristopa pesnik in temu [predaje historik vse zgodovinsko gradivo, katero obeča pesnik obdelati s svojo fantazijo ter tolmačiti prošlost rodu in pevati Ilijado hrvatsko ter skovati iz rud, ki jih je izkopal historik v globinah tisočletnih vrel, prstan, s katerim naj se s srečnejšo bodočnostjo venča narod.

Pesnik imenuje svojo dramo „historijo“, ker nadomešča zgodovinsko delo o prvem kralju Tomislavu. Dejanje se vrši v Benetkah, v Carigradu, v Bolgarski in Hrvatski v letih 924.—927. Pred prvim dejanjem prihaja na pozornico „Prolog“ ter poziva slušalce na pot v razne zemlje, v katerih se vrši dejanje drame. Prvi čin se godi v Benetkah, kjer biva ban hrvatski Tomislav kot ujetnik. Vanj je zaljubljena Angelina, hči dožda Orsa Participata. Drugi prizor prikazuje zbor hrvatskih velikašev. Madjarska poslanca, Koloman in Bela, zahtevata, naj jim Hrvatje odstopijo zemljišča, pa se neuspešno vračata. Viščević se vrača zmagovito od Siponta, kjer je premagal Saracene leta 926. Po njem pošilja hči Hrvojeva Smiljka ujetniku

kito cvetja. Hči Angelina prosi dožda, naj ji pokloni prostost Tomislava, a dožd ji odbije prošnjo. Auri, državni pisar, svetuje, naj se Benetke zvežejo s Hrvati, a dožd ne sprejme tega nasveta. Potem se poklonita doždu papeževa poslanca Lev in Ivan in zahtevata, naj dožd pusti Tomislava na svobodo. Dožd se najprej brani, potem pa pristane na nasvet, ko zve, da je njegov tobožnji zaveznik, bizantinski cesar, pravzaprav sovražnik Benetek. — Tomislav igra z doždem šah-igro, a izgubi. Vendar si v spomin na to igro izbere šah kot grb svoj. Tedaj pridero Hrvatje v Benetke in osvobodijo Tomislava. — V drugem činu prihaja Angelina na morsko obalo, ker hoče bežati s Tomislavom, ali le-ta jo odbije, ker ne more tujke jemati za ženo. Tomislav se vrne v domovino in sprejme tam bivšega srbskega kneza Zaharijo, ki je prišel iskat pomoči zoper bolgarskega cara Simeona. Na shodu izkliče Hrvoje Tomislava za kralja. Vsi so navdušeni, le spletski škof Ivan, glavar latinskih svečnikov, in Želislav Kukar, ki je sam častihlepen in bi rad postal kralj, sta nezadovoljna. Alagobotur, bolgarski vojvoda, zahteva v ime cara Simeona zvezo proti Srbom, ali Tomislav čuva srbskega kneza Zaharijo gostoljubno. Alagobotur odhaja s pretnjami. Pri Hrvoju se vrši gostba in tedaj izraža Tomislav Hrvojevi hčeri Smiljki svojo ljubezen. Vršni se boj na Hrvaškem in Hrvatje premagajo Madjare. Potem je boj na Slovenskem, kjer hrvatske pomožne čete skupno s slovenskim vojvodo Eberhardom premagajo sovražnika in sklenejo zvezo in prijateljstvo. Šubić premaga Madjare, a pade, zadet od Kolomana. Tomislav natera Kolomana v beg. Ta dan se je hrvatska država rodila. — V tretjem činu pregovarja Konstantin Porfirogenit dalmatinskega poveljnika Leona Rabduha, naj prepusti Hrvatom dalmatinska mesta, pa jih pregovori, da se spuste z bolgarskim carom v boj. To pa dela Konstantin zato, da bi vrgel s prestola svojega tutorja Lekapeno, ki živi z materjo Konstantinovo v preljubu. — Poslanci papeževi zahtevajo, naj se povrne Grgur Dobretić, škof glagoljašev v Ninu, v latinsko cerkev, kar le-ta odkloni. — V zakristiji spletske cerkve se vrši cerkveni zbor, v katerem se proglasi spletski škof za primatorja, glagoljašem pa se dovolijo samo nižja cerkvena dostojanstva. Vsi se upirajo tej zahtevi, le Kukar glasuje z Latini. Grgur ga iztera iz cerkve in tako se konča „sabor“. Tedaj pride Viščević s Humljani, črno odet, kajti Alagobotur je bil umoril njegovo ženo in otroke. Vsi prisечеjo maščevanje. — Četrty čin nam prikazuje dvor cara Simeona v Preslavi. Sin Peter ni bojevit in sanja le o miru in sijaju; zaljubljen je v hčer Lekapenovo, Jeleno, ki pa je obenem zaročena tudi s Konstantinom. Simeon nastopa kot car in ljubitelj znanosti s škofi Konstantinom, Klimentom, Angelarom, Lovrom, Naumom in Savo ter Gorazdom. — V drugem prizoru se razgovarja Smiljka s kumom Kačićem, ki je ostarel in se pootročil. V njegovem društvu je bivši benečanski dvorni norec Giacomo kot „vojvoda od Beneventa“. Oba gresta proti Bolgarom na boj, ki se vrši v tretjem prizoru. Peter in Simeon prihajata premagana, ker so Bizantinci izdajniški zapustili Bolgare. Le-ti beže. Alagobotur poziva Simeona, naj zapusti te gore, kjer se ni moči ubraniti Hrvatom. Simeon ukaže, naj mirujejo to noč. Drugi dan je zopet boj. Želislav Kukar se izkuša izkazati junaka, ali Grgur Ninski je spoznal njegovo namero ter mu očita slepo strast in zavist. — Simeon, Peter in bolgarski velmožje nastopajo in se sestanejo s Grgurom, ki Simeonu očita nasilje. Potem se razgovarjata o Srbih in Hrvatih, kateri poslednji so pomagali prvim, ker jih je hotel Simeon zatreti, Grgur poziva Simeona, naj pozabi mržnje. Tomislav nastopi in ž njim drugi junaki. Mogorović javlja, da je pristopil na hrvaško stran bizantinski Rabduko. V razgovoru se dotika Tomislav stvari, ki se še dandanes tičejo preprirov med Srbi

in Hrvati. — Kačić stopa na bojno polje ter smešno izziva neprijatelje, ki ga zaničujejo, Giacomo pa preobrača žepe mrtvih junakov. — Alagobotur se bije z Viščevićem ter pade. Tako se je osvetil Viščević za smrt žene in otrok. Zopet nastopi Simeon in za njim Želislav, ki ga Simeon vrže ob tla in odide, za njim pa pride Peter ter ubije Želislava. Nato se vrši boj med Petrom in Tomislavom; Petru priskoči na pomoč Simeon. Tedaj se spoznata Simeon in Tomislav in se borita; a sedaj zadene Simeona kap. Peter pa sklene mir s Tomislavom, kateremu Leo Rabduko preda dalmatinska mesta. Giacomo obesijo, ker so ga zasačili, ko je mrtvece robil. — Simeon umira v svojem šatoru in preklinja Srbe in Hrvate, da naj se med seboj koljejo, kakor so se skupno proti njemu borili. Sina Petra poziva, naj izvrši kletev, in ker se ta brani, vrže žezlo za njim ter umre od jeze. — Peti čin igra v Bihaču. Biskup Madalbert, iz Rima poslan, se razgovarja s Tomislavom, kateremu je prinesel od papeža blagoslovljeno krono, ter mu priporoča Petra, sina Simeonovega. Med tem pride neka nuna, bivša prijateljica Angeline, ter mu sporoči, da je umrla Angelina, in mu izroči pozdrav njen. Umrla je v samostanu. Potem si posadi Tomislav krono na glavo, kar gledajo z divljenjem velmožje. Tomislav izraža željo, da bi mogel krono izročiti sinovom in vnukom. Pripeljejo Smiljko; Tomislav ji izpriča svojo ljubezen in jo imenuje kraljico. Prolog potem poziva občinstvo, naj s srcem in čutom sledi poslednji fazi teh imenitnih del za Hrvate iz davnih časov. Na Duvanjskem polju je zbran narod in tam se vrši 17. marca 927. l. kronanje Tomislava. K temu sta prišla Peter, car bolgarski, ki se izmiri z Viščevićem, in knez Zaharija. Zaklinjajo se vsi trije vladarji, da se hočejo Hrvatje, Srbi in Bolgarji vedno podpirati. Tako je Tomislav zvršil domače posle, nadvladal vse sovražnike, izmiril brate in sklenil mir in zvezo z vsemi južnimi Slovani. — Narod njega zahteva za kralja in potem sledi živahno pozdravljanje novega kralja.

V knjigi so navedeni viri, iz katerih je črpal pisatelj gradivo, in v „Pripomenku“ so beležke o smeri, tehniki in zvezi z zgodovinskimi fakti, kjer ugovarja pisatelj morebitnim kritikam. Njega je vodila pri delu umetniška in rodoljubna ideja; cilj in rodoljubna dolžnost je bila, prikazati svojemu narodu sijajno dobo in mu vzkresati željo, da se zopet povrne. Ta drama je „historija“, ker ni zložena po pravih različnih poetik in estetik. Njegova želja je, da bi se igrala pod milim nebom na Solunskem polju kakor Wagnerjeve igre v Bayreuthu. Priznava, da tudi zgodovini, vsaj kar se tiče istodobnosti, ni povsem sledil, nego da je fakta različnih, pa ne preveč oddaljenih dogodeb v eno enoto združil, da je tako prikazal vse odnošaje s sosedi, prijatelji in neprijatelji, pa tudi vse razmere v svoji domovini.

Jezik je vzvišen, poetski nadahnen, in verzi tečejo gladko. Menjavata se poezija in proza. Nekatero lirske točke je uglasbil g. kapelnik Srečko Albini.

R. P.

Emanuel šl. z Lešehradu: Ideje a profily. Kritických skizz řada I. Str. 161. Praha 1903. Nákladem knihkupectvf Eduarda Weinfurtra v Praze.

Osemnajsta knjiga istega avtorja v petih letih (od 1898.—1903.)! Vrednosti so vse približno enake. „Ideje in profily“ naj bi bila knjiga, v kateri je avtor hotel zbrati momentne fotografije, izražajoče najvidnejše, najkrepkejše poteze avtorja ali umetnika (nekako tako, kot n. pr. Vallstonove slike). . . . „Knjiga naj bi bila galerija razpršenih idej in momentnih profiloů, z okvirjem biografskih in bibliografskih podatkov.“ Pisatelj sicer misli, da se mu je posrečilo zadeti jedro tistih stremljenj in velikih nad, v katerih je drhtelo zadnji desetletji devet-